

Historia parafii i kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu

Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela został wzniesiony na wzgórzu położonym na lewym brzegu rzeki Chechło. Wzgórze to jest częścią dzisiejszego chrzanowskiego osiedla Kościelec. Kościelec od początku swego istnienia pozostawał własnością szlachecką. W źródłach pisanych, w roku 1407 pojawia się informacja o Paszku – najdawniejszym dotychczas znanym dziedzicu Kościelca. W latach 1415-1422 Kościelec był we władaniu Chocimira z Krzętowa, wojewody sieradzkiego, który w roku 1415 zastawił Kościelec za 40 grzywnien Stanisławowi z Młoszowej. Kościelec w wyniku kolejnych zmian właścicieli trafił w połowie XV wieku w ręce rodu Pogórskich h. Leliwa. Do schyłku wieku XVI Kościelec był we władaniu rodziny Bełkackich (Bełchackich). W kolejnych latach, czyli 1596-1688 stał się własnością rodu Koniecpolskich. W późniejszych stuleciach dobra kościeleckie przechodziły w ręce m.in. rodu Szembeków, Borzęckich, a także Petroneli z Fihauserów, barona Mikołaja de Verny-Géraud, jak również rodu Ostrowskich h. Rawicz, Wodzickich oraz Starzeńskich.

Odnalezienie w pełni jednoznacznej odpowiedzi na pytanie od kiedy zaczynają się właściwe dzieje kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu zaprzętało już od dawna myśli wielu badaczy oraz historyków. Dostępne materiały źródłowe nie udzielają wyczerpującej odpowiedzi na tak postawione pytanie, tym bardziej, że historia zarówno rozwoju osadnictwa, jak i późniejszej chrystianizacji ziem Małopolski Zachodniej sięga wczesnego średniowiecza. Istniejący niedobór dokumentów obejmujących wspomniany okres wczesnego średniowiecza, nie pozwala na ustalenie początków życia chrześcijańskiego na tych terenach. Powstawanie pierwszych kościołów należy powiązać z kształtowaniem się grodów biskupich i kasztelańskich, natomiast dopiero na przełomie XII i XIII wieku zaczęły tworzyć załączki sieci parafialnej. Za wczesnośredniowieczną genezę kościoła i parafii w Chrzanowie-Kościelecu może przemawiać samo położenie kościoła na górującym nad okolicą wzgórzu, posiadającym niewątpliwie walor obronny.

Nieznana jest do dzisiaj zarówno data erygowania pierwotnego kościoła, rok budowy, czy też nazwisko jego fundatora. Przyjmuje się zatem, że początki dziejów kościoła i parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu współcześnie wyznaczają najstarsze znane materiały źródłowe. Nie ulega wątpliwości, iż parafia kościelecka istniała już w wieku XIV, jako że w tym czasie przydzielono do niej wieś Balin, należącą dotąd do parafii w Sławkowie, która to z kolei po zniesieniu w 1335 r. dekanatu sławkowskiego została włączona do dekanatu nowogórskiego. O kościele położonym w ówczesnej wsi Kościelec możemy przeczytać w spisach świętopietrza pochodzących z 1404 roku. W dokumentach pisanych z XV wieku możemy odnaleźć również imiona plebanów kościeleckich z okresu średniowiecza. W roku 1404 został wzmiankowany pleban Świętomir, zaś w roku 1440 pleban Piotr, w latach 1468-1469 pleban Jan, a w roku 1480 pleban Marcin Wałęch. Pierwotnie parafia kościelecka obejmowała swoim zasięgiem poza samym Kościelcem również Balin z Cezarówką, Luszowice, Pogorzyce, Borowiec, Żrebce, a także do roku 1731 Libiąż Mały oraz Libiąż Wielki.

Kościół w Kościelecu został wymieniony liczniej w późniejszych źródłach. Jan Długosz w swoim *Liber beneficiorum* za lata 1470-1480 podał m.in., że patronem kościoła w Kościelecu, który już wówczas był murowany jest św. Jan Chrzciciel. W najstarszych źródłach pojawia się wzmianka, iż w roku 1462 pleban chrzanowski o imieniu Piotr wraz z plebanem „Kościoła”, tj. Kościelca doprowadzili do pojednania niedoszłego zabójcy z niedoszłą ofiarą. O wyglądzie samego kościoła w wiekach średnich niewiele wiadomo. Jedyną zachowaną pozostałością późnogotyckiego wystroju tutejszego kościoła jest spiżowy dzwon pochodzący z 1484 roku, na którym widnieje łacińska inskrypcja podająca zarówno rok odlania oraz imię dzwonu - św. Jan Chrzciciel (*Johannes Bapstista Iesus*). Na dzwonie

znajdują się również plakiety przedstawiające Ukrzyżowanego Chrystusa, św. Jana Chrzciciela, tudzież dwa skrzyżowane kilofy, jako pierwotny odpowiednik dzisiejszych młotków górniczych, umieszczonych jako symbol jego fundatorów, tj. górników z pobliskich kopalń galmanu. W kościele na przestrzeni dziejów znajdowały się również inne dzwony, które nie zachowały się do obecnych czasów. Zostały one bowiem zarekwirowane podczas obu wojen światowych kolejno przez Austriaków w roku 1917 oraz przez Niemców w 1942 roku. Zachował się przy tym szczegółowy opis dzwonów utraconych w roku 1942. Pierwszy spośród nich o wadze 55 kg i średnicy 40 cm odlany przez nieznaną mistrzów ludwisarstwa w 1896 roku służył najpewniej jako sygnaturka kościoła. Pozostałe dwa dzwony pochodzące z roku 1931 zarekwirowane przez Niemców były dziełem ludwisarzy „Odlewni Schwabe w Białej”. Większy noszący imię Piotr o masie całkowitej 250 kg oraz średnicy 97,5 cm miał na sobie ozdobny fryz i przedstawienie św. Piotra. Ostatni z zarekwirowanych dzwonów noszący imię Paweł, a ważący 150 kg, posiadający średnicę 72 cm obok ozdobnego fryzu posiadał wizerunek św. Pawła. Niestety nie zachowała się jakakolwiek dokumentacja fotograficzna tychże zagrabionych dzwonów.

Należącą do najstarszego wyposażenia kościoła, a więc pierwotną co do swojej proveniencji jest istniejąca do dzisiaj kamienna chrzcielnica, przypuszczalnie datowana na okres wczesnego średniowiecza o kielichowatej czaszy i stożkowatej stopie, o której wspomniano już podczas wizytacji mającej miejsce w roku 1598. Chrzcielnica ta w wieku XIX najprawdopodobniej została wzbogacona o mosiężną, dwukondygnacyjową, wydzieloną charakterystycznymi ażurowymi fryzami pokrywę, zwieńczoną kulą z krzyżem. W dawnym kościeleckim kościele znajdowało się także epitafium rycerza-szlachcica Ścibora Balińskiego zmarłego w roku 1507. Zgodnie z XIX –wiecznym opisem widniał na nim w zarysie herb Ostoja, a wokół niego ledwie czytelny, gotyckimi literami nakreślony napis: *Hic jacet nobilis Stiborius Balinsky sub anno millesimo 507 obiit – Orate pro eo*. Pierwotnie owo epitafium znajdowało się przy drzwiach pod chórem, niemniej w latach późniejszych umieszczono je w posadzce kościoła, ostatecznie zostało zakryte w 1900 roku podczas kolejnej renowacji.

O wiele więcej wiadomo na temat wystroju wnętrza, a także architektonicznego kształtu kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w epoce nowożytnej. Pierwsza odnotowana w dziejach wizytacja kanoniczna z zachowanym opisem wnętrza kościeleckiej fary, której dokonał kardynał Jerzy Radziwiłł w roku 1598 podaje, iż w ówczesnym kościele znajdowały się cztery ołtarze, najprawdopodobniej w formie gotyckich poliptyków, kamienna chrzcielnica oraz integralna z bryłą kościoła dzwonnica z dwoma dzwonami. Do wyposażenia kościoła należał oprócz tego mniejszy dzwon zwany sygnaturką, którym dzwoniło na rozpoczęcie nabożeństw, a zanim wprowadzono stosowany po dzień dzisiejszy gong, także na *Sanctus* i na podniesienie. Jak podaje przytoczona wizytacja w kościele znajdowało się też zamykane na kłódkę tabernakulum, gdzie był przechowywany Najświętszy Sakrament wraz z olejami służącymi do udzielania sakramentu namaszczenia chorych. Zachowała się również wzmianka o przedstawieniu sceny *Ukrzyżowania* umieszczonego w arkadzie tęczowej. Kolejna wizytacja mająca miejsce w roku 1602 uzupełnia powyższy opis. Zanotowano w niej, iż kościół posiadał wówczas polichromowany sufit, podłogę z cegieł, a nadto dwoje drewnianych drzwi, chór muzyczny, jak i murowaną zakrystię, zaś cały budynek kościoła był otoczony kamiennym murem. W kościele znajdowało się również kilka cennych ksiąg liturgicznych. Wizytacja z roku 1602 podaje nadto, iż od strony północnej do prezbiterium przylegała sklepiona zakrystia, zaś z korpusem świątyni zespółona była kaplica, która jednak nie zachowała się do obecnych czasów, stąd o jej wyglądzie można jedynie snuć rozliczne przypuszczenia. Kaplica ta mogła być chociażby renesansową kaplicą kopułową, licznie przecież występującą w architekturze małopolskich kościołów w drugiej połowie XVI wieku. Powyższego dylematu, jak mogła owa wzmiankowana kaplica wyglądać, nie sposób już jednak dzisiaj rozstrzygnąć. Obie wyżej wskazane wizytacje z roku 1598 roku

oraz z 1602 roku wspominają też o istniejącym we wnętrzu kościoła drewnianym cyborium posiadającym kształt wieży. Na podstawie tychże wizytacji można zatem z pewnością stwierdzić, że na przełomie XVI i XVII wieku kościół kościelecki był murowaną budowlą trójczłonową, składającą się z następujących elementów: prezbiterium, szerszego korpusu, krytych drewnianymi stropami oraz usytuowanej w fasadzie zachodniej wieży pełniącej funkcję dzwonnicy i zespolonej z korpusem kościoła zakrystii pokrytej murowanym sklepieniem oraz przylegającej do głównego korpusu kaplicy.

W źródłach z wieku XVI możemy odnaleźć także nazwiska plebanów kościeleckich. Jak czytamy, w 1529 roku funkcję plebana kościeleckiego pełnił Jan z Płońska na Mazowszu. Materiały źródłowe wspominają także o plebanie Mikołaju, jak również o Piotrze z Kamieńska piastującym tę godność od roku 1572. Dokumenty przekazują dalej, iż w roku 1617 plebanem kościeleckim był ks. Jan Jaworski, natomiast w roku 1644 ks. Wojciech Campianus. Warto odnotować, iż w okresie staropolskim parafia kościelecka pełniła ponadto funkcję oświatową prowadząc szkołę parafialną, której celem było zapewnienie dzieciom gruntownego wykształcenia zarówno religijno-moralnego, jak i ogólnego, zgodnie z postanowieniami synodu biskupa krakowskiego Piotra Tylickiego z roku 1612. Aż do czasu rozbiorów to właśnie na parafiach spoczywał ciężar edukacji, a szkolnictwo pozostawało głównie w gestii kościoła. Kolejne wizytacje wymieniają rektora szkoły parafialnej (*rector scholae*) w roku 1598 oraz w roku 1618. Nauczyciel szkoły parafialnej pełnił także często funkcję organisty, kantora lub dzwonnika.

Wiek XVII przyniósł dla całej Rzeczypospolitej Obojga Narodów poważny kryzys związany z przetaczającymi się przez jej terytorium licznymi konfliktami. Ten okres w dziejach odcisnął trwałe piętno również na historii kościeleckiej fary. Wiadomo, że począwszy od roku 1604 kościół stopniowo popadał w zaniechanie. Wizytacja z roku 1644 przedstawiła kościelecką świątynię jako mocno podupadającą. Kościół miał bowiem przeciekający w wielu miejscach dach oraz nasiąknięte wodą ściany, w których były widoczne szpary. O opłakanym stanie kościeleckiej fary świadczy również późniejsza wizytacja z roku 1728, wspominająca o złym stanie kościoła i nieukończonych jego przebudowie (która najprawdopodobniej obejmowała jedynie wieżę kościelną). Dostępne źródła podają natomiast, iż w roku 1728 na wyposażeniu parafii był m.in. księgozbiór służbowy w postaci czterech ksiąg przeznaczonych dla księdza wikarego, tj. *"kaznodziejów trzech, czwarty katechizm"*. Z tego okresu w dziejach nie zachowały się w pełni wyczerpujące opisy świadczące a to o wystroju świątyni, a to o jej szczegółowych dziejach w wieku XVII i w początkach XVIII wieku. Dokładniejsze informacje odnośnie samego kościoła możemy zaczerpnąć dopiero z protokołu wizytacji przeprowadzonej w roku 1748, w którym czytamy m.in., że kościół posiadał kamienną podłogę, a w jego wnętrzu stał jeden nowy konfesjonał. Posadzką była jednak pokryta tylko część kościoła. Pod posadzką w wieku XVIII umieszczono nową kryptę. Stan fary kościeleckiej w połowie XVIII wieku w dużej mierze nadal pozostawał wiele do życzenia. Dach wymagał pilnej reparacji, albowiem przeciekająca woda dostając się do wnętrza niszczyła organy. Również konstrukcja dzwonnicy była do tego stopnia nadwątlona zębem czasu, że dzwonu na wieży nie ruszono by nie spadł. Używano zatem innego dzwonu, zawieszzonego pomiędzy drzewami znajdującymi się na zewnątrz kościoła. Wyżej wspomniany opis dostarcza także cennych informacji dotyczących rozmieszczenia okien, precyzując, iż w prezbiterium znajdowały się cztery małe okna i jedno większe, zaś w nawie głównej znajdowały się cztery okna, spośród których dwa były przyozdobione witrażami, natomiast dwa pozostałe niewielkich rozmiarów wykonano z drewna. Dach budynku kościoła pozostawał pokryty w całości gontem. Nie pojawia się w powyższym protokole wizytacji kanonicznej natomiast jakakolwiek wzmianka o kaplicy uprzednio ukazanej w wizytacji z roku 1602. Odnotowanymi w metrykaliach z wieku XVIII proboszczami kościeleckiej fary byli kolejno: ks. Aleksander Jagniński, ponadto od roku 1729

ks. Józef Tomaszewicz, od roku 1734 ks. Jan Kawecki, jak również począwszy od roku 1764 ks. Florian Rusocki, a nadto od 28 czerwca 1795 roku ks. Onufry Borzęcki, pełniący tę funkcję do roku 1829. Z końca XVIII wieku, tj. z roku 1785 pochodzi opis zabudowań plebańskich mieszczących się wokół kościoła, na które składała się wybudowana z drewna, otynkowana z zewnątrz, kryta gontem plebania, otoczony ogrodzeniem ogród, studnia oraz folwark. Folwark ten obejmował szereg budynków gospodarczych, takich jak: wozownia, stajnia, spichlerz, czy też stodoła. Dokumenty z roku 1792 podają oprócz tego, iż w skład kompleksu zabudowań plebańskich wchodziła dodatkowo organistówka (*organarya*), jak również wikarówka (*wikarya*). Niezwykle chwalebna kartą w dziejach parafii w dobie upadku państwowości Rzeczypospolitej w końcu wieku XVIII jest szczegółowy opis złożenia sreber kościelnych do kasy Komisji Narodowej z rozkazu Najwyższego Naczelnika Tadeusza Kościuszki, w którym czytamy: „(...) z dyspozycji *Prześwietnej Komisji Województwa Krakowskiego na gwałtowną Ojczyzny potrzebę, kościół parafialny Kościelecki ofiarę sreber tego Kościoła, na ręce obywatela Ks. Dziekana Nowogórskiego Księdza Zamoyskiego składa, które to srebra inwentarzowi dawniejszemi i późniejszymi okazane i pod przysięgą stwierdzone niżej w szczególności wyrażają się: Monstrancja w promienie wyzłacana, kielichów dwa z patynami dwiema, relikwiarz w promienie wyzłacane, krzyż ręczny z korpusem wyzłoconym, wotów dwa*”. Z powtórnego komisyjnego rewersu takie oto słowa następują: „z *Kościeleckiego kościoła dekanatu Nowogórskiego srebra następujące oddane do skarbu Komisji: Pacyfikał, Krzyż, Kielich jeden, wotów dwa, Grzywień siedem, Łotów osiem, próby ósmej*”. Owe srebra złożono zgodnie z opisem dnia 13 czerwca 1794 roku w Kościelcu przez ówczesnego komendarza kościoła kościeleckiego księdza Fulgentego Przyłęckiego, karmelitę trzewickowego, na potrzeby Insurekcji Kościuszkowskiej. Schyłek XVIII wieku zapisał się tragicznymi wydarzeniami nie tylko w historii całego narodu, ale i kościoła kościeleckiego. W środku nocy w miesiącu maju 1795 roku, niebawem po śmierci ówczesnego plebana ks. Floriana Rusockiego, złodzieje dostawszy się do wnętrza świątyni kościeleckiej oknem, wykradli pokrytą złotem puszkę liturgiczną wraz z przykryciem. Niestety dnia 20 sierpnia 1795 roku doszło do ponownej kradzieży, kiedy to złodzieje wygiąwszy za pomocą drewna sosnowego kratę okna w zakrystii kościoła wdarli się do jego wnętrza. Łupem złodziei padł wówczas pokryty złotem kielich wraz z pateną, sześć ornatów oraz dwie sukienki pochodzące z puszki liturgicznej. Niestety ani sprawców, ani skradzionych przedmiotów nigdy nie odnaleziono.

Do roku 1748 fara kościelecka nie przechodziła istotnych przeobrażeń architektonicznych. Stan świątyni kościeleckiej, który jak wzmiankują kolejne wizytacje był wprost oplakany, wymusił przeprowadzenie gruntownej przebudowy kościoła. Na lata następujące po roku 1748 datuje się przebudowę istniejącego dotychczas prezbiterium, które to podwyższono do dzisiejszej wysokości. Śladem wspomnianej przebudowy są dwa filary widoczne na zewnętrznej, południowej ścianie prezbiterium, a ich szczyty aż po dzień dzisiejszy zaznaczają jego pierwotną wysokość. Wówczas również poszerzono i wydłużono istniejące okna znajdujące się w nawie. Podobnie zamurowano trzy małe okna - rozety znajdujące się w prezbiterium, być może w celu ochrony wnętrza świątyni przed częstymi kradzieżami. Pozostały po nich do dzisiaj wyraźne owalne wnęki, usytuowane za ołtarzem głównym. Najprawdopodobniej wówczas, tj. do roku 1783, choć trudno dzisiaj określić dokładną datę, wzniesiono także nowy ołtarz główny, który przetrwał w niezmienionej formie do obecnych czasów. Ołtarz ten, mierzący 6 metrów wysokości oraz 5 metrów szerokości, został wykonany w całości z drewna. Jest on utrzymany w stylistyce późnobarokowej. Nastawa ołtarzowa (tj. retabulum) jest lekko wklęsła, wykonana w kompozycji trójosiowej, jednokondygnacyjowa, z dwoma bramkami po przeciwległych jej stronach. W kompozycję ołtarza wbudowano także dwie pary symetrycznie usytuowanych czworobocznych kolumn korynckich, z kanelowanymi trzonami, podtrzymującymi wydatny klasycyzujący gzyms.

W całość kompozycji ołtarza wpisują się także figury aniołków (*putto*) umieszczonych w jego górnej części. W polu środkowym ołtarza znajduje się obecnie obraz „*Chrzest Chrystusa w Jordanie*” pędzla Wojciecha Eliasza pochodzący z roku 1855 r., nabyty staraniem ks. Wiktora Pawłowskiego (proboszcza od 1852 roku do 18 marca 1863 roku). Obecnie, na zasuwie ołtarzowej znajduje się obraz „*Madonna z Dzieciątkiem i św. Janem Chrzcicielem*”, będący lustrzanym odbiciem obrazu Rafaela Santi „*Madonna della seggiola*”. W przeszłości na zasuwie ołtarzowej znajdowały się także inne obrazy, jak chociażby obraz „*Ukrzyżowanie*” namalowany w roku 1936 przez Zofię Krokowską, a także obraz „*Matki Bożej Częstochowskiej*” - obecnie przeniesione do kościoła parafii filialnej pw. Matki Bożej Królowej Polski w Pogorzycach, czy też obraz nieznanego malarza „*Pieta*” pochodzący z przełomu XVII i XVIII wieku, znajdujący się w ołtarzu głównym do 1956 roku, który po kompleksowej renowacji można obecnie podziwiać w nawie bocznej kościoła. Obraz ołtarzowy został ozdobiony w korpusie ołtarza profilowaną ramą, zamkniętą od góry półkolistym łukiem, ponad którą znajduje się rokokowy kartusz z inskrypcją dewocyjną. W osiach skrajnych, pomiędzy wyżej wyszczególnionymi kolumnami ołtarza znajdują się rzeźby św. Franciszka oraz św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem, ustawione na prostokątnych postumentach. W zwieńczeniu ponad osią środkową ołtarza umieszczony został obraz św. Jana Kantego, niegdyś zastąpiony obrazem „*Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny*” autorstwa malarza Karola Stankiewicza, obecnie wyeksponowany w nawie bocznej kościoła. Obraz w zwieńczeniu ołtarza został ujęty po obu stronach parą pilastrów zakończonych swoistymi wazonami, z których wydobywają się stylizowane płomienie, nadające poczucie dynamizmu, tak charakterystycznego dla stylu barokowego. Powyżej rzeczzonego obrazu umieszczono zamknięte w trójkącie Oko Opatrzności Bożej w glorii, symbolizujące Trójcę Przenajświętszą, roztaczające zewsząd promienie światła. Na supraportach symetrycznych bramek ołtarzowych obecne są do dzisiaj malowidła przedstawiające wizerunki kościoła przed jego przebudową. Na obrazie nad lewą bramką widzimy obok budynku kościelnego księdza w sutannie i w komży, z prawej natomiast na tle inaczej ujętego kościoła klęczącego szlachcica, najpewniej fundatora odzianego w kontusz i żupan, z karabelą przytwierdzoną do pasa.

Przebudowa prezbiterium kościoła jednak nie okazała się nader wystarczająca. Jak zanotowano w dokumencie z roku 1828 frontowa ściana kościoła groziła zawaleniem, dach potrzebował naprawy, okna natomiast zaszklenia. W listopadzie 1828 roku dokonano najpilniejszych napraw w postaci wprawienia nowych okien, remontu facjaty oraz muru okalającego cmentarz, który w tamtych czasach znajdował się wokół kościoła. Po roku 1830 zaszklono również okno do skarbczyka, które zostało wybite w wyniku kolejnego rabunku dokonanego przez złodziei. Z inwentarza pochodzącego z roku 1828 wiemy także, iż w tym czasie przybyły do wyposażenia kościoła trzy ornaty koloru białego. Oprócz tego, w roku 1829 uzyskano pozwolenie na poszerzenie cmentarza w kierunku dzisiejszej ul. 29 listopada, jednak szybko zrezygnowano z tych planów z uwagi na możliwość zalania poszerzonego cmentarza przez wodę z pobliskiej rzeki Chechło. Stąd w 1841 roku cmentarz przeniesiono w nowe miejsce, w którym istnieje do dzisiaj, na co najprawdopodobniej wpływ miało również ustawodawstwo zaborcy austriackiego zabraniające pochówków przy kościołach i w centrum miejscowości (por. dekret cesarza Józefa II z 1784 roku). W latach 1828-1829 została wybudowana nowa plebania oraz budynki gospodarcze. W okresie od 1835 roku do 1840 roku ówczesny pleban ks. Jan Podgórski (będący proboszczem w latach 1835-1836) przygotowywał się do gruntownego remontu fary kościeleckiej gromadząc na ten cel drewno oraz fundusze. Łącznie na ten cel zostało zebranych 175 sztuk tarcicy oraz 29 sztuk belek. Ofiarę na renowację kościoła złożył również Franciszek hr. Szembek, ówczesny właściciel dóbr kościeleckich. W roku 1839 stan techniczny kościoła został zweryfikowany przez Ignacego Hercoka (1806-1864). Po dokonaniu ekspertyzy kościoła wysunął wstępną

propozycję jego przebudowy, tak by nowy budynek kościoła składał się z trzech naw: głównej (tj. środkowej) oraz dwóch bocznych. W pierwotnej koncepcji architektonicznej opracowanej przez Ignacego Hercoka świątynia kościelecka miała nawiązywać do wzorca trójnawowej bazyliki z elementami neogotyckimi (m.in. ostrołukowo zamkniętymi oknami). Dnia 8 września 1841 powstał kolejny projekt przebudowy kościoła, wykazujący pewne inspiracje *Rundbogenstilen* zatwierdzony dnia 5 października 1841 roku przez Senat Wolnego Miasta Krakowa. Przewidywał on przedłużenie nawy o jedno przęsło oraz pokrycie dachu nowym gontem, wykonanie wyższej wieży na sygnaturkę i całościową wymianę stropów, jak również przebudowę dzwonnicy. Do remontu przystąpiono w maju 1842 r. Wykonano też następną korektę projektu postanawiając o całkowitej rozbiórce dotychczasowych murów nawy głównej. Zmiany te zostały zatwierdzone ponownie przez Senat Wolnego Miasta Krakowa w dniu 13 maja 1844 r. Przedsięwzięcie to było finansowane w dużej mierze przez Kazimierza Jadowskiego, właściciela Pogorzyc. Do wykonania tej szeroko zakrojonej przebudowy kościeleckiej fary sprowadzono murarzy z Krakowa oraz ze Śląska. Sklepienie kościoła wykonał Jan Łosiński, który położył także posadzkę. Ciesielką zajął się natomiast Kazimierz Otrębski. Prace zakończono dnia 26 listopada 1845 roku. O dokonanej przebudowie kościoła przypomina inskrypcja umieszczona ponad oknem kościelnej wieży na jej zachodniej fasadzie. W trakcie przebudowy sukcesywnie kompletowano wyposażenie, m.in. najpóźniej w roku 1845 dzięki staraniom ówczesnego proboszcza ks. Adama Fedorowicza (proboszcza od roku 1841 do 13 grudnia 1852 roku), we wnętrzu postawiono neogotycki ołtarz boczny z wizerunkiem św. Barbary, a przed rokiem 1852 nowe organy. W roku 1858 okazało się jednak, iż przy poszerzaniu bryły nawy głównej nieroztropnie podcięto stromy łuk tęczowy, na którym wsparty był mur pruski, przez co sklepienie nie było w pełni stabilne. Po dokonaniu podstępłowania arkady tęczowej, ówczesny proboszcz ks. Wiktor Pawłowski, za radą znanych krakowskich budowniczych Mierczyńskiego i Beyma, zdecydował o wprowadzeniu półkolistego wykroju sklepienia wraz z podmurowaniem arkady tęczowej oraz o przeprowadzeniu gruntownego remontu więźby dachowej, która wsparła się na sklepieniu. Prace nad sklepieniem ostatecznie ukończono w roku 1858. Kościelecka fara w wyniku dokonanej przebudowy w stylu późnego, uproszczonego klasycyzmu z reminiscencjami *Rundbogenstilu*, stała się kościołem jednonawowym, z jednoprzęsłowym prezbiterium na osi nawy głównej (południowej), węższym od niej, zamkniętym półkolistą absydą, z przylegającą od północy dwukondygnacyjną zakrystią. Korpus świątyni stał się trójprzęsłowy, poprzedzony częściowo wtopioną weń wieżą, ze schodami prowadzącymi na chór muzyczny, usytuowaną na osi nawy głównej. W prezbiterium znalazło się sklepienie krzyżowe; w nawie głównej zaś kolebkowe wsparte na gurtach, z lunetami. Wnętrze rozbudowanego kościoła wzbogaciły ołtarze boczne. Obok wspomnianego ołtarza poświęconego św. Barbarze, w roku 1857 ze składek parafian sprawiono ołtarz poświęcony patronowi parafii św. Janowi Chrzcicielowi. W II ćwierci wieku XIX wyposażenie kościoła wzbogaciło się o przyścienną ambonę przyozdobioną płaskorzeźbą przedstawiającą gorejące Serce Pana Jezusa wraz z krzyżem. Również w II ćwierci wieku XIX po obu stronach nawy głównej zawieszono symetrycznie dwa klasycystyczne żyrandole pochodzące z pałacu w Kościelcu. Do budynku świątyni wstawiono także nowe ławki, które wykonał miejscowy stolarz Józef Satory. Konsekracji kościoła po przeprowadzonej przebudowie dokonał w roku 1864 bp Antoni Gałęcki, wikariusz apostolski, administrator diecezji krakowskiej.

W XIX –wiecznym kościele znalazły się liczne epitafia wykonane z czarnego marmuru dębnickiego, poświęcone Florentynie z Szembeków Rembowskiej (1811-1837) oraz Aleksandrowi hr. Szembekowi i jego siostrze Karolinie hr. Szembek, Florentemu Jakubowskiemu oraz Franciszce Jakubowskiej (zm. 1856 r.), ks. Adamowi Fedorowiczowi (zm. 1852 r.), ks. Wiktorowi Pawłowskiemu, Franciszkowi hr. Szembekowi (zm. 1855 r.)

oraz Katarzynie z Borzęckich hr. Szembek, jak również epitafium Ludwika hr. Wodzickiej. Do dzisiaj zachowało się jedynie jedno spośród nich, przy czym jednocześnie najokazalsze, tj. Aleksandra hr. Szembeka (zm. 20 września 1849 r.) oraz jego siostry Karoliny hr. Szembek (zm. 11 listopada 1850 r.), umieszczone obok drzwi prowadzących do zakrystii. Zostało ono wykonane w roku 1850 przez Jana Galli. Epitafium to ma formę prostokątnej płyty, na której umieszczono połączoną inskrypcję z nazwiskami zmarłych. Owa płyta jest zwieńczona w górnej części trójkątnym spłaszczonym przyczółkiem obwiedzionym gzymsem, przypominającym tympanon antycznej budowli wraz z płaskorzeźbą przedstawiającą kartusz herbowy z herbem własnym hr. Szembeków wśród ornamentów roślinnych w postaci laurów. W górnej części epitafium znajduje się krzyż opleciony połączanym wieńcem.

Wyposażenie kościoła zostało w 1870 roku wzbogacone o nowe i istniejące do dzisiaj stacje drogi krzyżowej. Ponadto w 1881 roku żona kolatora kościoła Ludwika hr. Wodzicka ufundowała klasycyzującą balustradę przed ołtarzem głównym. W roku 1895, staraniem proboszcza ks. Józefa Skoczyńskiego (proboszcza od dnia 1 sierpnia 1895 roku do dnia 23 lutego 1908 roku) dzięki pomocy parafianina Jacka Zielińskiego otynkowano i wybielono ściany zewnętrzne kościoła. W 1895 roku sprawiono do jednego z ołtarzy bocznych obraz pędzla Piotra Niżyńskiego przedstawiający Świętą Rodzinę, który przysłał obraz Serca Jezusowego namalowany w 1897 roku przez Alojzję z Wodzickich Sobańską, mieszkającą na Podolu siostrę Antoniego hr. Wodzickiego. Obecnie wspomniany obraz Świętej Rodziny wisi w ołtarzu głównym nowo wybudowanego kościoła na terenie sąsiedniej parafii filialnej pw. Św. Rodziny w Chrzanowie. Nadto w czerwcu 1897 roku ze składek parafian sprawiono chorągiew różańcową wykonaną przez *Towarzystwo Szat Liturgicznych w Krośnie* z czerwonego jedwabnego brokatu, ozdobioną szczerozłotymi frędzlami. Dnia 20 sierpnia 1898 roku zakupiono do kościoła biały baldachim wykonany również przez *Towarzystwo Szat Liturgicznych w Krośnie*. Jak czytamy w kronice parafialnej końcem XIX wieku miało miejsce we wnętrzu świątyni tragiczne w skutkach wydarzenie: „(..) dnia 12 czerwca 1898 roku podczas mszy po *Offertorium* uderzył piorun w kościół (wieżę) zabił 5 osób, 18 uszkodzonych, ci ostatni wyzdrowieli”, stąd koniecznym stało się zamontowanie piorunochronów na dachu budynku kościoła, co uczyniono w roku 1899. W tym samym roku dach kościelny pokryto dachówką koloru czerwonego, zaś zarówno wieżę, jak niższą sygnaturkę obito blachą. W roku 1899 komitet parafialny uchwalił budowę nowej plebanii, której koszt oszacowano na 8 tysięcy koron. Funkcję proboszcza w wieku XIX pełniło wielu kapłanów. Do roku 1829 funkcję proboszcza pełnił ks. Onufry Borzęcki, następnie w latach 1835-1836 ks. Jan Podgórski, w latach 1840 – 1841 ks. Franciszek Matycki, od 1841 roku do 13 grudnia 1852 roku ks. Adam Fedorowicz, a od 1852 do 18 marca 1863 r. ks. Wiktor Pawłowski, jak również w latach od 1863 do 22 marca 1895 roku ks. Jan Popiel, zaś od 1 sierpnia 1895 roku do 23 lutego 1908 roku ks. Józef Skoczyński.

Kościół kościelecki był nadal sukcesywnie upiększany. W październiku 1900 roku ułożono w kościele nową posadzkę wykonaną przez fabrykę Dietza w Pradze. W grudniu 1900 roku dokonano reparacji organów, m.in. wymieniono miech, dodano także jeden zupełnie nowy głos organowy. W tym samym roku robotnicy z Luszowic ufundowali do kościoła niebieski sztandar. Podobnie w roku 1900 sprawiono chorągiew niebieską z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej oraz w roku 1901 za sprawą robotników z Cezarówki sztandar czerwony z białą niebieskimi obszyciami. W roku 1909 malarz Piotr Niżyński wykonał polichromię wnętrza kościoła. Jak podaje kronika parafialna z tego okresu: „W r. 1909 odmalowano kościół parafialny (...) otoczono kościół murem kamiennym i zrobiono wielką bramę żelazną (za 400 koron) – kościół malował p. Piotr Niżyński, artysta – malarz z Krakowa (...) dnia 25 czerwca r. 1909 odbyło się poświęcenie ołtarza”. Również Piotr Niżyński jest autorem polichromii zlokalizowanej na północnej ścianie prezbiterium

przedstawiającej *Ostatnią Wieczerzę*. Kolejny gruntowny remont kościoła przeprowadzono w 1924 roku. Obejmował on zarówno wzmocnienie murów, jak i złocenie ołtarza głównego. Wtedy powstała też nowa dekoracja malarska ścian, zrealizowana przez krakowską firmę Bartłomieja Serafińskiego. Jak czytamy w kronice parafialnej: „(...) firma B. Serafiński (zakład malarsko-pokostniczy (Kraków św. Jana 9) odmalowała kościół. (...) sufit błękitny z gwiazdami złotymi, w oknach i łukach mozaika tęczowa, ściany mozaika ornamentowa i plastyczne odcięcie filarów (...) pozłożono ołtarz”. Istnieje przypuszczenie, iż wówczas w zwieńczeniu ołtarza głównego umieszczono obraz „*Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny*” autorstwa malarza Karola Stankiewicza zakrywając jednocześnie wizerunek św. Jana Kantego. Warto wspomnieć, iż w okresie międzywojennym utworzono parafię Balin (1932 r.), która wyodrębniła się z parafii w Kościelcu. Podobnie z parafii kościeleckiej dnia 18 listopada 1939 r. wyodrębniła się parafia w Chrzanowie-Rospontowej i tym samym erygowano ekspozyturę kościoła filialnego w Chrzanowie-Rospontowej pw. Matki Boskiej Ostrobramskiej.

Warto odnotować, iż w okresie od 1936 roku do 1937 roku w *Krakowskim Zakładzie Witraży S.G. Żeleński* powstały istniejące do dzisiaj w prezbiterium i nawie witraże. Jako pierwszy spośród nich, powstał utrzymany w nurcie młodopolskim witraż znajdujący się w prezbiterium kościoła przedstawiający Serce Jezusa, projektu Jana Śliwińskiego. Do wykonania owego witraża użyto szkła antycznego w otoczeniu kwiatów ze szkła katedralnego. Witraż został poświęcony 1 maja 1936 roku. Fundatorką opisywanego witraża była Julia Dulowska *de domo* Otrębska, przy czym inspiracją dla fundatorki było upamiętnienie jej ojca Karola Otrębskiego, będącego mieszkańcem Chrzanowa. W roku 1937 powstały pozostałe witraże medalionowe do wszystkich okien nawy głównej kościoła. Spajającym elementem dekoracyjnym kompozycji witrażów w nawie głównej są bordiury z motywami winorośli (obecne w pierwszej i ostatniej parze okien) oraz stylizowanych kłosów (w parze środkowej okien). Pierwszy od strony prezbiterium witraż umieszczony po prawej stronie nawy głównej wzbogacono poprzez dodanie malowanego medalionu z umieszczonym na nim herbem Rola, jakim posługiwali się fundatorzy, tj. Edward i Irena Stypułkowscy. Niegdyś przeszklenie w oknie znajdującym się po przeciwnej stronie nawy zawierało znak chrzanowskich *Zakładów Ceramicznych Stella*, które staraniem Edwarda Stypułkowskiego, dyrektora zarządzającego firmy i od roku 1936 członka Rady Kościelnej w Kościelcu, pokryły koszty związane z wykonaniem kompozycji. Najprawdopodobniej w październiku 1977 roku owo przeszklenie witraży z znakiem chrzanowskich *Zakładów Ceramicznych Stella* po północnej stronie nawy zostało zniszczone podczas włamania. Fundatorami pozostałych witrażów byli: parafianie z Kościelca i Pogorzyc; Antonina Jarynkiewicz dla upamiętnienia swej nieżyjącej siostry Zofii Morawskiej; rodziny Głowackich ze Skotnicy oraz Cudaków i Zaczyńskich z Pogorzyc, z których pierwsza sfinansowała połowę kosztów przeszklenia; Wincenty i Wiktoria, a także Jan i Rozalia Jachymczykowie dla uwiecznienia Heleny Jachymczyk). Również z roku 1937 pochodzą powstałe w *Krakowskim Zakładzie Witraży S.G. Żeleński* dwa skromniejsze witraże z medalionami i herbami do zakrystii, których powstanie sfinansował Adam hr. Starzeński, właściciel pobliskiego pałacu i kolator kościoła. W narożach tychże witraży umieszczono kolejno herb Lis jakim pieczętował się Adam hr. Starzeński oraz herb Leliwa należący do jego żony Marii z Wodzickich. W trakcie II wojny światowej oszklenie świątyni, zwłaszcza po stronie południowej, doznało poważnego uszkodzenia w styczniu 1945 roku wskutek wybuchu granatu. W czasach powojennych dokonano niezbędnych napraw, o czym przypomina inskrypcja umieszczona na jednym z witraży, w której czytamy: „*Witraże zniszczone przez wojnę Odnowione przez parafię w 1953 roku*”. W roku 1981 zamontowano we wszystkich oknach dodatkowe zewnętrzne przeszklenia w żelaznych ramach. Podczas kolejnej rozbudowy kościoła dokonanej tym razem na przełomie XX i XXI wieku witraże

znajdujące się dotychczas w północnej ścianie nawy głównej przeniesiono wraz z oszkleniem ochronnym na ich obecne miejsce, tj. do otworów okiennych w północnej ścianie nawy bocznej.

Poważniejsze zmiany w wystroju wnętrza kościoła nastąpiły w latach 50 wieku XX. W roku 1950 wybudowano nową empore organową. Jak wspomniano wyżej w roku 1953 dokonano restauracji zniszczonych w czasie II wojny światowej witraży. W roku 1956 usunięto dwa ołtarze boczne poświęcone św. Janowi Chrzcicielowi oraz św. Barbarze. W 1954 roku zdemontowano i poddano konserwacji ołtarz główny. Począwszy od 1924 roku, kiedy to Kościelec stał się częścią miasta Chrzanowa następowała stopniowa urbanizacja, która nasiliła się szczególnie w okresie powojennym. W latach 70 XX wieku rozpoczęto budowę osiedla mieszkaniowego nazwanego Osiedlem Młodości, którą w przeważającej większości ukończono w 1989 roku. W związku z ciągle rosnącą ilością parafian kościół parafialny w Kościelcu nie był w stanie pomieścić tak dużej ilości wiernych, stąd w II połowie wieku XX dokonano istotnych przekształceń wystroju wnętrza kościoła, celem umożliwienia jak największej liczbie wiernych uczestnictwa w nabożeństwach. W konsekwencji w roku 1985 usunięto dwa pozostałe XIX –wieczne ołtarze boczne oraz ambonę.

Mała ilość miejsca doprowadziła na przełomie wieków do rozbudowy kościoła kościeleckiego według projektu architektów Małgorzaty i Huberta Melgesów, zatwierdzonego 31 grudnia 1998 przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach. Powyższa przebudowa została zrealizowana w latach 1998 – 2006 przez ówczesnego proboszcza ks. Edwarda Wielgusa (będącego proboszczem od 19 czerwca 1977 roku do dnia 30 czerwca 2007 roku). W wyniku tychże prac powstała po północnej stronie korpusu nowa nawa boczna, zakrystia ministrancka dobudowana do właściwej zakrystii oraz kruchta południowa. W dobudowanej nawie bocznej kościoła znalazł się wyrzeźbiony w 2002 roku ołtarz w formie płaskorzeźby ukazującej wizerunki 108 męczenników II wojny światowej, beatyfikowanych 13 czerwca 1999 roku przez papieża św. Jana Pawła II w Warszawie, autorstwa rzeźbiarza Jana Sieka z Siedlca pod Krzeszowicami. Wśród wspomnianych 108 błogosławionych męczenników II wojny światowej znalazł się franciszkanin brat bł. Marcin Oprządek (1884-1942), pochodzący z Kościelca, będący jednocześnie pierwszym i jedynym jak do tej pory chrzanowianinem, który został wyniesiony na ołtarze. Przeprowadzono także remont elewacji zewnętrznych (tynkowanie i malowanie) oraz wymianę pokrycia dachowego dachówką ceramiczną, jak i ocieplono strop.

W latach 2002–2003 nastąpiła gruntowna konserwacja ołtarza głównego dokonana przez Katarzynę Sułkowską. Zlikwidowano poprzedni mechanizm zasuw, zaś obrazy ołtarzowe poddano niezbędnej konserwacji. Kolejne prace restauracyjne w środku kościoła obejmowały dekorację wnętrza. Wtedy to odkryto i misternie odnowiono malowidło przedstawiające *Ostatnią Wieczerzę* znajdujące na północnej ścianie prezbiterium (którego konserwację ukończono w roku 2005). Następnie w latach 2005–2007 restaurowano medaliony przedstawiające wizerunki Świętych polskich, tj. św. Wojciecha, św. Stanisława, św. Jadwigi Śląskiej, św. Kingi, św. Jacka Odrowąza, św. Kazimierza, znajdujące się w lunetach ponad oknami starszej części kościoła, jak również stylizowane błękitne niebo na sklepieniu absydy. Zrekonstruowano również dekorację ornamentalną w łuku tarczy. Wprowadzono nadto analogiczne kompozycje medalionowe przedstawiające wizerunki Świętych polskich, tj. św. Rafała Kalinowskiego, bł. Anieli Salawy oraz św. Brata Alberta do lunet nawy bocznej. Z kolei w niszach nad arkadami międzynawowymi wykonano polichromowane malowidła inspirowane motywami umieszczonych tam niegdyś witraży. Przeprowadzono także konserwację zabytkowej XIX –wiecznej szafy organowej. Do kościoła staraniem parafian oraz ks. proboszcza Zdzisława Balona (proboszcza od 1 lipca 2007 roku do dnia 30 czerwca 2018 roku) sprawiono nowe organy piszczałkowe, które to zostały

sprowadzone z kościoła parafialnego św. Emmerama w Oberkablitz w Bawarii. Ten zabytkowy, posiadający 14 głosów instrument o charakterystycznym dla romantyzmu brzmieniu, został zbudowany w roku 1912 przez zakład organowy *Bindern und Sieman*. Począwszy od tego czasu kościół w Chrzanowie-Kościelecu gościł w swoich wnętrzach już wielu znamienitych muzyków-organistów, stając się miejscem licznych koncertów oraz festiwali muzyki organowej. Instalację organów dokonała firma Krzysztofa Jakubowskiego, w miejsce poprzedniego instrumentu zbudowanego przez Wojciechowskiego. Konsekracji ołtarza oraz poświęcenia dobudowanej nawy bocznej, jak i nowych organów dokonał dnia 17 stycznia 2010 roku ks. kard. Stanisław Dziwisz, ówczesny metropolita krakowski. W przedsionku kościoła znajduje się również odlana z brązu tablica upamiętniająca bł. brata Marcina Oprządka odsłonięta i poświęcona 24 czerwca 2012 roku. Na jednej ze ścian nowo wybudowanej nawy bocznej zawisł namalowany obraz przedstawiający bł. brata Marcina Oprządka wykonany przez artystkę – plastyka Iwonę Wojnar-Kudaciak. W belce tęczowej w trakcie ostatniej renowacji wnętrza umieszczono polichromowany późnobarokowy krucyfiks pochodzący z przełomu XVIII i XIX wieku o wysokości 1,75 m. We wnętrzu kościoła znajduje się również obraz przedstawiający Jezusa Miłosiernego będący wiernym odwzorowaniem tego znajdującego się Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w krakowskich Łagiewnikach, pod którym wyeksponowany został relikwiarz z relikwiami św. Siostry Faustyny Kowalskiej i obraz św. Jana Pawła II wraz z umocowanym pod nim w złoczonej oprawie relikwiarzem zawierającym krople krwi św. Jana Pawła II, a także obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. W niszy prawego środkowego filaru nawy głównej została umieszczona figura św. Barbary. W kościele znajdują się również relikwie bł. Bronisławy i św. Rafała Kalinowskiego. Wypada wspomnieć, iż także postać św. Jana Pawła II wpisała się w historię parafii kościeleckiej. Św. Jan Paweł II w godności Arcybiskupa Metropolity Krakowskiego odwiedził Kościelec aż trzykrotnie, tj. 11 marca 1968 roku, kiedy do wzięcia udziału w zakończeniu nawiedzenia obrazu M.B. Częstochowskiej, 1 czerwca 1974 roku, kiedy podczas uroczystości Roku Świętego odprawił w kościeleckim kościele msze wraz z kazaniem, jak również 27 września 1978 roku, gdy odprawił Mszę św. koncelebrowaną oraz wygłosił homilię podczas zjazdu koleżeńskiego kapłanów z rocznika 1973. Pobyt św. Jana Pawła II w parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu został upamiętniony pamiątkowym kamieniem ustawionym w ogrodach kościelnych z widniejącą na nim tablicą, z wmontowanym krzyżem w kształcie papieskiego pastorału, który 20 czerwca 2010 roku został poświęcony przez ks. Infulata Władysława Gasidło. W ten sposób parafia kościelecka stała się jednym z punktów położonych na Szlaku Miejsc Papieskich Ziemi Chrzanowskiej. Przed kościołem usytuowany został Krzyż Misyjny upamiętniający Misje Święte przeprowadzone w parafii od 28 lutego 2010 roku do dnia 05 marca 2010 roku.

Na terenie parafii znajduje się zlokalizowany przy ul. Głównej 32a *Dom Sióstr Służebniczek Starowiejskich*, w którym została urządzona kaplica pw. Niepokalanego Serca N.M.P. W tej oto kaplicy znalazły się również relikwie bł. Edmunda Bojanowskiego – założyciela *Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Starowiejskich*.

Począwszy od początku wieku XX funkcję proboszcza parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu pełnili kolejno: ks. Józef Skoczyński (od 1 sierpnia 1895 roku do 23 lutego 1908 roku), ks. Franciszek Presentkiewicz (od 25 maja 1908 roku do 1 lutego 1933 roku), ks. Wacław Molewicz (od 1 lutego 1933 roku do 17 lipca 1953 roku), ks. Edward Broszkiewicz (od 4 grudnia 1953 roku do 1969 roku), ks. Józef Horecki (od 1969 roku do 19 czerwca 1977 roku), ks. kanonik Edward Wielgus (od 19 czerwca 1977 roku do 30 czerwca 2007 roku), ks. kanonik Zdzisław Balon (od 1 lipca 2007 roku do 30 czerwca 2018 roku), a począwszy od dnia 1 lipca 2018 roku ks. Krzysztof Kruk.

Maciej Berniak, AD 2021

Bibliografia

- ❖ *Acta visitationum*
- ❖ *Acta visitationum decanatus Novi Montis per decanum, 1791-1795*
- ❖ Adamczyk J., *Kaplica pw. Jezusa Miłosiernego w Szpitalu Powiatowym w Chrzanowie. Kościoły parafialne w Chrzanowie*, Chrzanów 2018
- ❖ Długosz J., *Liber beneficiorum Dioecesis Cracoviensis, Ecclesiae Parochiales*, pod red. A. Przeździeckiego, Kraków 1864
- ❖ Leszczyńska-Skrętowa Z., *Kościelec* [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, pod red. F. Sikory, Kraków 1994
- ❖ Łupkowski J., *Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa*, Warszawa 1863
- ❖ Kracik J., *Chrzanowskie parafie*, [w:] *Chrzanów. Studia z dziejów miasta i regionu do roku 1939*, pod red. J. Motyki, Chrzanów 1998
- ❖ Kronika kościoła i parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościelecu
- ❖ Kumor B., *Spis ludności diecezji krakowskiej prymasa M.J. Poniatowskiego z 1787 roku*, Lublin 1977 - 1979
- ❖ Mazur Z., *Jan Paweł II i ziemia chrzanowska. Katalog do wystawy*, Chrzanów październik 2003 – styczeń 2004
- ❖ Nadolski P., *Straty wojenne. Zabytkowe dzwony utracone w latach 1939-1945 w granicach Polski po 1945*, Warszawa-Katowice-Poznań: 2000-2006
- ❖ Pęcowski J., *Chrzanów. Miasto powiatowe w województwie krakowskim*, Chrzanów 1934
- ❖ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, Warszawa 1883
- ❖ Wiśniowski E., *Rozwój organizacji parafialnej w Polsce do czasów Reformacji* [w:] *Kościół w Polsce*, pod red. J. Kłoczowskiego, Kraków 1966

***